

อิทธิพลของความเชื่อเรื่องกรรมที่มีต่อชีวิตของผู้สูงอายุ :
ศึกษากรณีผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคม
ผู้สูงอายุบ้านบางแค

สุทัสศรี สายรวมญาติ*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจ รวมถึงการรับรู้ในหลักกรรมของผู้สูงอายุ ศึกษาถึงวิถีชีวิต การมองตนเอง รวมทั้งการปรับตัวของผู้สูงอายุ และเพื่อศึกษาถึงอิทธิพลของความเชื่อเรื่องกรรมที่มีผลต่อการปรับตัวของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ผู้สูงอายุที่นับถือพระพุทธศาสนาและพักอาศัยอยู่ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค จำนวน 10 คน แบ่งเป็นผู้สูงอายุชาย 5 คน และผู้สูงอายุหญิง 5 คนและทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการศึกษาประวัติชีวิต (Life history studies)

ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อ ความเข้าใจรวมถึงการรับรู้เรื่องหลักกรรมของผู้สูงอายุนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการรับรู้ทางสังคมวัฒนธรรมที่แวดล้อมตนอยู่ เช่น ความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากบรรพบุรุษเรื่อยมา พื้นฐานครอบครัวและวิถีชีวิตที่แตกต่างก็นำมาสู่การอธิบายหรือเข้าใจในชีวิตที่แตกต่างกันด้วย ผู้วิจัยพบว่ามีความหลากหลายในทัศนะต่อชีวิตและรูปแบบการใช้ชีวิตส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อและการให้คุณค่าในเรื่องอิทธิพลความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

เนื่องจากผู้สูงอายุมีความเชื่อเรื่องหลักกรรม และถือได้ว่าหลักกรรมมีผลต่อพฤติกรรมทางสังคมและจิตใจของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุยอมรับกับสภาพที่เป็นอยู่ ณ ปัจจุบันได้เป็นอย่างดีพยายามที่จะทำความดี ละเว้นความชั่ว และจากการผ่านร้อนผ่านหนาวมาอย่างยาวนานทำให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ และมีประสบการณ์ต่าง ๆ นานา เหล่านี้เองทำให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี ความเชื่อเรื่องหลักกรรมยังสามารถช่วยยกระดับสุขภาพจิตของผู้สูงอายุอีกด้วยเพราะทำให้ผู้สูงอายุเข้าใจในชีวิตของตนเองมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการมีความเชื่อเรื่องหลักกรรมทำให้ผู้สูงอายุสามารถยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคมรอบข้างได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

* นักศึกษา หลักสูตรปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

This was a qualitative research, and the objectives of the research were as follows:
1. to study the beliefs, understandings, and perceptions of karma principles held by senior people in the Ban Bangkhae Social Welfare Development Center, 2. to study their way of life, self-concept, and adaptation, and 3. to study the influence of belief in karma which has affected their adaptation at the center. Key informants were 10 seniors, consisting of five male seniors and five female seniors who are Buddhists and reside at the Ban Bangkhae Social Welfare Development Center. Data were collected by using participatory observation, in-depth interviews, and life history studies.

The research results were as follows: beliefs, understandings, and perceptions of karma principles by senior people partially result from social and cultural perceptions, such as belief in Buddhism accumulated from the past to the present time. Different family backgrounds and ways of life also have caused different explanations or understandings of life. The researcher found that diversified attitudes toward life and lifestyle partially result from belief in and awareness of the law of karma.

As senior people have belief in karma principles, and karma principles have affected social behavior and the mind of the seniors, they have a high degree of acceptance of their existing condition at present. They try to focus on doing good things and refrain from doing bad things. As they have experienced various events for a long time, they have a lot of life experiences and, consequently, have learned to behave well in a variety of situations. The belief in karma principles can improve the mental health of seniors and it helps them increasingly understand their lives. Moreover, belief in karma principles enables seniors to better accept the changes occurring in their lives and the surrounding society.

บทนำ

พุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมากตั้งแต่เกิดจนตาย อีกทั้งพุทธศาสนาก็มีหลักธรรมคำสอนต่างๆ มากมายให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 ไตรลักษณ์ อริยสัจ ฯลฯ รวมทั้ง “หลักกรรม” ซึ่งประชาชนที่เป็นพุทธศาสนิกชนทั่วไปจะรู้จักคุ้นเคยกับคำๆ นี้ และรู้สึกเกี่ยวข้องกับใกล้ชิดกับชีวิตของตนเป็นอย่างมาก “หลักกรรม” นับเป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาที่มีความสำคัญ เพราะเป็นหลักการที่ส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม (สุนทรี ท. ชัยสัมฤทธิ์โชค, 2550 : 49) ในพุทธศาสนา กรรมหรือกฎแห่งกรรม เป็นเรื่องราวที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์โดยตรง มนุษย์เป็นผู้สรรสร้างปรุงแต่งกรรมและกรรมก็เป็นเครื่องปรุงแต่งวิถีชีวิตของมนุษย์

สาระที่แท้จริงของกรรมก็คือ "เจตนา" หรือเจตน์จำนง (พินิจ รัตนกุล, 2547) หลักกรรมคือหลักของเหตุและผลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่พบได้ทั่วไปในกิจกรรมของมนุษย์ จึงเป็นกฎธรรมชาติอย่างหนึ่ง ฉะนั้น หลักกรรมจะมีองค์ประกอบอยู่ 3 ส่วน คือ การกระทำ (action) ผลการกระทำ (วิบาก, reaction) และกฎการกระทำ (กรรมนิยม, law of action) (วิทยา ศักยภินันท์, 2549 : 11) งานวิจัยของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เรื่องการสำรวจสุขภาพจิตคนไทย พ.ศ. 2551 กล่าวว่า การปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนานั้น ช่วยทำให้สุขภาพจิตของผู้สูงอายุดีขึ้น

เนื่องจากผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ก่อให้เกิดการขยายตัวของเมือง ครอบครัวขยาย เริ่มมีแนวโน้มกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น มีการย้ายถิ่นของสมาชิกในครอบครัวเพื่อไปประกอบอาชีพต่าง ๆ ผู้สูงอายุจึงกลายเป็นกลุ่มที่ครอบครัวและสังคมให้ความสำคัญน้อยลง ซึ่งเรื่องของผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่ประาดและอาจต้องการความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่จะเข้ามาดูแล เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (บรรลุ ศิริพานิช, 2550) ในสภาพสังคมปัจจุบันที่ต้องแข่งขันกันอยู่ตลอดเวลา เป็นผลให้สังคมรวมถึงครอบครัวมองข้ามความสำคัญของผู้สูงอายุไป และการถูกมองข้ามนี้เองทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกกว่าตนเองเป็นบุคคลที่ไร้ค่า ไม่มีประโยชน์ต่อสังคม และเป็นภาระแก่ผู้อื่น และจากการที่ผู้สูงอายุต้องเข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์คนชรา นั้น ทำให้ผู้สูงอายุต้องพบกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ต้องเปลี่ยนไป การที่ต้องมาอยู่ร่วมกับคนหนุ่มมาก ทำให้ต้องปรับตัวเป็นอย่างมากทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

การที่ผู้สูงอายุต้องเข้าไปอาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์ในช่วงสุดท้ายของชีวิต และมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจไปพร้อมกันนั้น ทำให้ผู้สูงอายุต้องหาที่พึ่งทางใจนั่นก็คือศาสนา ศาสนาถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นศูนย์รวมแห่งความสงบทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุ คลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) ได้ให้นิยามศาสนาไว้ว่า "ศาสนา" เป็นระบบสัญลักษณ์ระบบหนึ่ง ซึ่งทำการสถาปนาอารมณ์ (moods) และแรงจูงใจ (motivations) ในมนุษย์ ด้วยการสร้างมโนทัศน์ ระเบียบของชีวิตโดยทั่วไป (อคิน รพีพัฒน์, 2551: 83)

จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญถึงอิทธิพลความเชื่อเรื่อง "กรรม" ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ได้รับความสนใจและถูกพูดถึงกันทั่วไปอยู่ในขณะนี้ แม้ว่าสภาพสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม และเนื่องจากความเชื่อในเรื่องกรรมในปัจจุบันได้มีความคลาดเคลื่อนในข้อเท็จจริงเป็นอย่างมาก ทำให้ถูกใช้ไปในด้านลบเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่ถ้าเรามีความเข้าใจในเรื่องกรรมที่ถูกต้องและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตของเราได้แล้วย่อมเกิดประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง และยังสามารผแผ่ไปสู่สังคมรอบข้างได้อีกด้วย และผู้วิจัยเห็นว่าผู้สูงอายุถือว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าต่อสังคมที่ควรเอาใจใส่ดูแลให้มาก โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่ได้อยู่กับครอบครัวหรือมีลูกหลานมาเยี่ยมเยียนย่อมเกิดความท้อแท้สิ้นหวัง จึงควรตอบแทนผู้สูงอายุด้วยการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข และการนำหลักธรรมเรื่องกรรมมาศึกษานี้ ไม่ได้เป็นการตอกย้ำหรือทำให้ผู้สูงอายุเกิดความหดหู่หรือเกิดความเศร้าใจแต่อย่างใด

เพราะหากเข้าใจในเนื้อหาของหลักธรรมข้อนี้แล้วนั้นจะสามารถทำให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจในชีวิตและเข้าใจตนเองมากขึ้น และสามารถใช้ชีวิตในบั้นปลายในสถานสงเคราะห์ได้อย่างมีความสุขที่สุดต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงอยากศึกษาถึง อิทธิพลของความเชื่อเรื่องกรรมที่มีต่อผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค ว่าอิทธิพลของความเชื่อเรื่องกรรมนี้จะมีผลต่อวิถีชีวิตของผู้สูงอายุอย่างไรและมากน้อยเพียงใด อันจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจในความเชื่อ ความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาของผู้สูงอายุ และเพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักกรรม เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ต่อไป

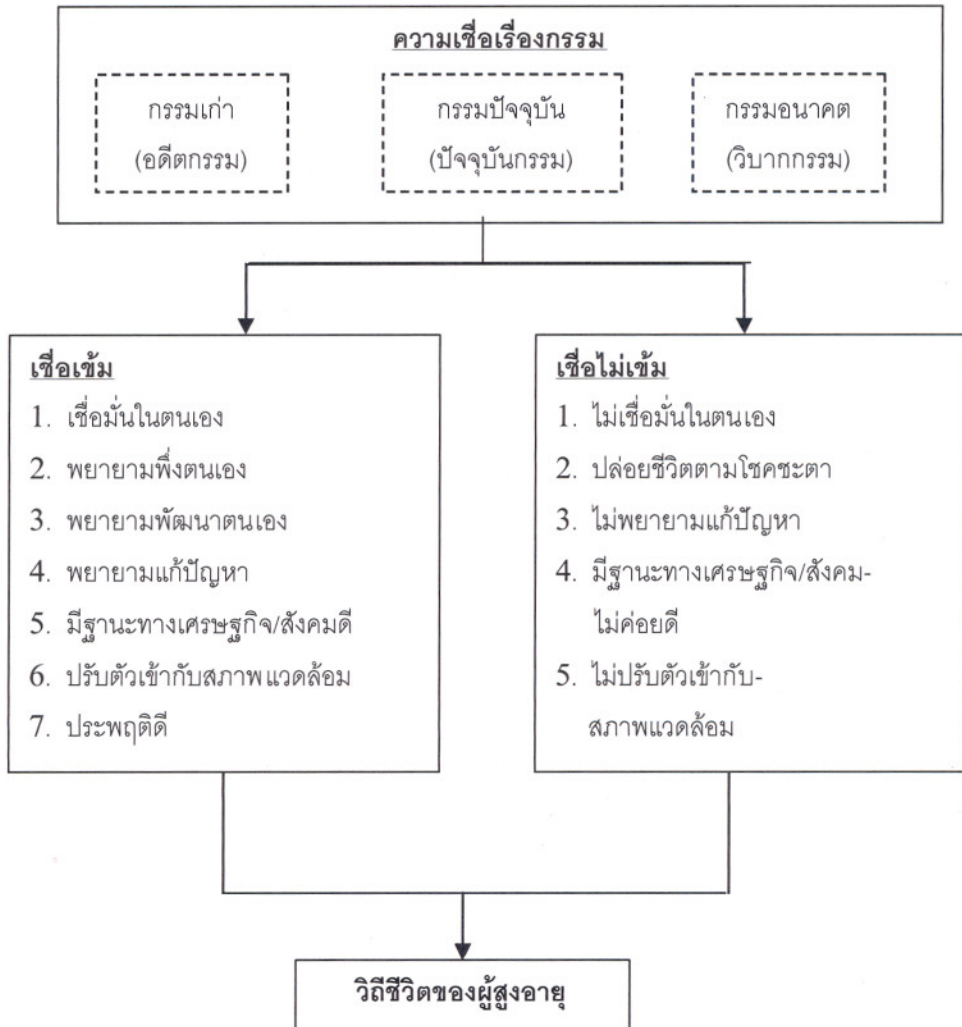
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจ รวมถึงการรับรู้ในหลักกรรม ของผู้สูงอายุศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค
2. เพื่อศึกษาถึงวิถีชีวิต การมองตนเอง รวมทั้งการปรับตัวของผู้สูงอายุศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของความเชื่อเรื่องกรรมที่มีผลต่อการปรับตัวของผู้สูงอายุศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกรณีที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้สูงอายุที่นับถือพระพุทธศาสนาและพักอาศัยอยู่ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค จำนวน 10 คน แบ่งเป็นผู้สูงอายุชาย 5 คน และผู้สูงอายุหญิง 5 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการศึกษาประวัติชีวิตของผู้สูงอายุแต่ละคน การศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถจำแนกผู้สูงอายุตามช่วงวัยได้ คือ วัยต้น (60-69ปี) วัยกลาง (70-79ปี) และวัยปลาย (80ปีขึ้นไป) เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านร่างกายที่ไม่สมบูรณ์แข็งแรงและความมีสติสัมปชัญญะในการรับรู้และการโต้ตอบ

กรอบแนวความคิด

กรอบแนวความคิดข้างต้นนี้เป็นการเชื่อมโยงความเชื่อเรื่องหลักกรรมที่มีต่อชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งในที่นี้ได้ให้ความหมายของกรรมว่าคือ การกระทำ โดยจะแบ่งหลักกรรมออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) กรรมเก่า หมายถึง การกระทำที่ผู้สูงอายุได้เคยกระทำไว้ในครั้งอดีต ซึ่งอาจรวมไปถึงวิถีชีวิตในวัยเด็กเรื่อยมา 2) กรรมปัจจุบัน หมายถึง สิ่งที่ผู้สูงอายุดำเนินอยู่ในชีวิต ณ ขณะนี้ว่าตนเองใช้ชีวิตอย่างไร สิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตส่งผลต่อชีวิตในปัจจุบันหรือไม่ มากน้อยเพียงใด อีกทั้งผู้สูงอายุเองจะมีวิธีดำเนินชีวิตและนำเอาประสบการณ์ในอดีตมาประยุกต์ใช้ในชีวิตปัจจุบันหรือไม่อย่างไร และ 3) กรรมอนาคต หรือวิบากกรรม หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่ได้ทำเอาไว้ในครั้งอดีตโดยที่ไม่อาจคาดเดาได้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใด หรือจะเกิดขึ้นอย่างไร ซึ่งกรรมอนาคตนี้อาจเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความคาดหวังหรือเป็นแรงผลักดันให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตในปัจจุบันด้วยการทำความดี ละเว้นความชั่ว หรือทำบุญรักษาศีลเพื่อให้ในอนาคตได้พบเจอแต่สิ่งที่ดีๆก็เป็นได้ ซึ่งความเชื่อ ความเข้าใจ

ในหลักกรรมของผู้สูงอายุที่มีทั้งผู้สูงอายุที่เชื่อ(เชื่อเรื่องหลักกรรม)เข้มและเชื่อไม่เข้ม โดยผู้สูงอายุที่มีความเชื่อในหลักกรรมที่เข้มนั้นจะมีลักษณะเชื่อมั่นในตนเอง พยายามพึ่งตนเอง พยายามพัฒนาตนเอง พยายามแก้ปัญหา มีฐานะทางเศรษฐกิจ/สังคมดี ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและประพฤติดี ส่วนผู้สูงอายุที่มีความเชื่อในหลักกรรมไม่เข้มจะมีลักษณะไม่เชื่อมั่นในตนเอง ปล่อยชีวิตตามโชคชะตา ไม่พยายามแก้ปัญหา มีฐานะทางเศรษฐกิจ/สังคมไม่ค่อยดีและไม่ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ก็จะสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมของผู้สูงอายุและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

ผลการวิจัย

เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาจึงไม่แปลกที่จะมีความเชื่อความศรัทธาในเรื่องหลักกรรม ทำให้ไม่ขัดเขินหรือรู้สึกถดถอยเมื่อได้ยินคำว่ากฎแห่งกรรม ในทางกลับกัน กลับมีปฏิกิริยาที่อยากจะสนทนาและเล่าถึงประสบการณ์ที่ตนเองได้พบเจอมา แม้ว่าในส่วนของ การรับรู้และความเข้าใจในหลักกรรมของผู้สูงอายุนั้นก็ยังถือว่ามีความคาดเคลื่อนอยู่พอสมควร ทั้งนี้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าที่ตนเป็นอยู่ตอนนี้ก็เพราะกรรมที่ตนได้ทำเอาไว้ในชาติก่อน หรือสิ่งที่ตนเองได้ทำมาในครั้งอดีต ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ไม่ผิดแต่ในขณะเดียวกันก็เป็นความเชื่อไม่ถูกต้อง เพราะเรื่องหลักกรรมหรือกฎแห่งกรรมนั้น เป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งที่ประกอบขึ้นมาเท่านั้น ยังมีปัจจัยอื่นๆอีกมากมายที่ทำให้เกิดสิ่งๆ หนึ่งขึ้นมา

เมื่อพูดถึงหลักกรรมในพระพุทธศาสนาแล้วนั้นย่อมหมายถึงเรื่องของกฎแห่งกรรมด้วย คือความเป็นเหตุเป็นผลของการกระทำทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งผู้สูงอายุส่วนมากมีความเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรมว่า คือการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว รวมทั้งเชื่อว่าเป็นการกระทำของตนเองทั้งในอดีตและในปัจจุบัน และผลของการกระทำที่ตนได้ทำเอาไว้นั้นก็ส่งผลต่อตนเองในปัจจุบันอีกด้วย

ผู้สูงอายุมีความเข้าใจว่ากรรมคือ การทำอย่างไรก็จะได้ผลในสิ่งที่ตนเองได้ทำลงไป ไม่มีใครที่จะหนีกรรมได้พ้น กรรมจะติดตามตัวไปตลอดและไม่มีทางจะหมดไปได้ แต่กรรมสามารถที่จะทำให้เบาบางลงได้ด้วยการทำความดี

เรื่องของการรับรู้ในหลักกรรมในที่นี้หมายถึง การมีประสบการณ์ในเรื่องของกรรมที่เกิดขึ้นกับตัวผู้สูงอายุเองทั้งในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งที่ได้ประสบกับบุคคลรอบข้างของตัวเองซึ่งผู้สูงอายุก็ได้เล่าถึงเหตุการณ์ที่ตนประสบพบเจอมา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่กล่าวเหมือนกันคือ เรื่องของการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ทำให้ตนเองป่วยเป็นโรคต่างๆ ตามมา และเชื่อว่าเป็นเรื่องของเวรกรรมที่ตนเองต้องยอมรับ เพราะเป็นผลจากการกระทำของตนเอง ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่ก็ยอมรับกับโรคที่ตนเองเป็นอยู่ตอนนี้ได้และพยายามไม่เบียดเบียนสัตว์

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีทัศนคติในแง่ลบต่อตนเอง คือมองว่าตนเองไร้ค่า อยู่ไปก็เท่านั้น แต่ก็ได้อธิบายต่อไปว่าที่ตนต้องอยู่ต่อก็เพราะต้องใช้กรรม นี่แสดงให้เห็นว่าเรื่องของกฎแห่งกรรมมีอิทธิพลต่อความคิด และทำให้ผู้สูงอายุยอมจำนนต่อชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้อย่างมากทีเดียว แม้ว่าวิถีชีวิตของผู้สูงอายุในที่นี้จะไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้งนี้ต้องอยู่ในกฎระเบียบของทางสถานสงเคราะห์ แต่ผู้สูงอายุก็มีแนวคิดและการใช้ชีวิตไปตามวิถีของตนเอง เรื่องของการปรับตัวผู้สูงอายุโดยส่วนมากกล่าวว่า ตนไม่ต้องปรับตัวอะไรมากนัก อยู่กับตัวเอง ไม่ยุ่งกับใครเพราะจะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา

เนื่องจากผู้สูงอายุมีความเชื่อเรื่องหลักกรรม และถือได้ว่าหลักกรรมมีผลต่อพฤติกรรมทางสังคมและจิตใจของผู้สูงอายุอีกด้วย ทำให้ผู้สูงอายุยอมรับกับสภาพที่เป็นอยู่ ณ ปัจจุบันได้เป็นอย่างดี และพยายามที่จะทำความดี ละเว้นความชั่วเท่าที่จะทำได้ และจากการผ่านร้อนผ่านหนาวมาอย่างยาวนานทำให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ และมีประสบการณ์ต่างๆ นานา เหล่านี้เองทำให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตัวในสถานการณ์ต่างๆ ได้ดี อีกทั้งยังสามารถช่วยยกระดับสุขภาพจิตของผู้สูงอายุอีกด้วยเพราะทำให้ผู้สูงอายุเข้าใจในชีวิตของตนเองมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการมีความเชื่อเรื่องหลักกรรมทำให้ผู้สูงอายุสามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคมรอบข้างได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

สถาบันศาสนาถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบของโครงสร้างสังคมอย่างหนึ่งหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือสถาบันศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งในหลายๆ สถาบันของสถาบันสังคม ที่มีบทบาทหน้าที่แตกต่างออกไปจากสถาบันอื่นๆ และอาจกล่าวได้ว่าพุทธศาสนาเป็นสถาบันสังคมเฉพาะสังคมหรือกลุ่มคนที่นับถือพุทธศาสนา นั่นคือ พุทธศาสนาจะเป็นหลักแนวในการคิดการกระทำและสิ่งปลูกสร้างสำหรับพุทธมามกะหาได้บังคับหรือแผ่อิทธิพลไปถึงคนนอกศาสนาไม่ พุทธศาสนาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสถาบันสังคมด้านศาสนา เป็นสถาบันให้กับกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งในสังคมที่นับถือหลายศาสนา (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2543 : 121)

ตามหลักพระพุทธศาสนามนุษย์เกิดมาจากการปรุงแต่งของเหตุปัจจัยต่างๆ โดยมีกรรมเป็นแรงผลักดันสำคัญ (จันทน์ อติวัฒน์สิทธิ์, 2548 : 10) อิทธิพลความเชื่อเรื่องกรรมนี้ถูกกล่าวถึงมาตั้งแต่ครั้งอดีต ถึงสังคมจะก้าวเข้าสู่โลกที่เจริญทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็ตาม แม้ว่าเรื่องของหลักกรรมตามความเข้าใจของคนทั่วไปจะมองว่าเป็นเรื่องนามธรรมที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ แต่จะเห็นได้ว่าหลักกรรมนี้ยังถูกหยิบยกขึ้นมาอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมอยู่ไม่ขาดสาย และอาจกล่าวได้ว่าอิทธิพลความเชื่อเรื่องหลักกรรมของผู้สูงอายุไม่ได้เกิดจากประสบการณ์ของปัจเจกเท่านั้น แต่เป็นการรับรู้ร่วมกันจากประสบการณ์จากคนและสังคมรอบข้างอาจด้วยการบอกเล่า หรือฟังต่อกันมา เหล่านี้เองเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน

จากที่อิมิล เดอร์โค้ม ได้กล่าวไว้ว่า ศาสนาเป็นระบบรวมทางความเชื่อถือและการประกอบพิธีกรรม เขาได้แสดงความแตกต่างกันระหว่างปรากฏการณ์ทางศาสนาไว้ 2 ระดับ คือ ความเชื่อ (Beliefs) และพิธีการ (Rites) โดยความเชื่อ เป็นระบบทางความคิด ซึ่งเกิดกับจิตใจโดยเฉพาะ ความเชื่อทางศาสนา เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งที่มนุษย์เข้าไม่ถึง หรือสิ่งเคารพต่างๆ รวมทั้ง การเกิดขึ้น พฤติกรรมและความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ต่อมนุษย์ด้วย เมื่อเรามองในเรื่องความเชื่อเรื่องกรรมของผู้สูงอายุ จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุมีความเชื่อเรื่องหลักกรรมเป็นอย่างมากโดยความเชื่อนี้ส่งผลผ่านมาทางความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา และจากคำบอกเล่าของบรรพบุรุษ ทำให้เกิดการสั่งสมในด้านจิตใจและความคิดที่ไม่อาจลดทอนความเชื่อที่มีตั้งเดิมลงไปได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าความเชื่อเรื่องกรรมของผู้สูงอายุถูกปลูกฝังอยู่ภายใต้จิตสำนึกที่แม้บางครั้งจะเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุเองก็ยังไม่เข้าใจหรือยังไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ก็ตาม ดังที่เดอร์โค้มได้กล่าวไว้ในตอนต้น ส่วนพิธีการเป็นการแสดงออกให้ปรากฏตามความเชื่อถือ และเป็นการแสดงออกตามอาการต่างๆ ที่ต้องปฏิบัติ โดยความสัมพันธ์กับบรรดาสิ่งที่เคารพ ในที่นี้ผู้วิจัยให้ความหมายของคำว่าพิธีการของเดอร์โค้มว่าเป็นการกระทำที่แสดงออกมาผ่านทางความเชื่อความศรัทธาในศาสนา และเนื่องจากผู้สูงอายุมีความเชื่อในเรื่องของหลักกรรมแล้ว สิ่งที่แสดงออกมาหรือวิถีการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุเองย่อมเกี่ยวข้องไปถึงความเชื่อเช่นกัน จะเห็นได้ว่าทั้งความเชื่อและพิธีการ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ และเป็นศูนย์รวมของทุกศาสนา ต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันของความเชื่อและพิธีการ/

“อยู่ที่นี้วัน ๆ หนึ่งก็ไม่ได้ทำอะไร ก็สวดมนต์ไปแหละครับ อย่าไปคิดอะไรมากเลยครับ มันเป็นเรื่องกรรมของเราเอง ที่เกิดจากการกระทำของเราเองนี่แหละครับ ถ้าพูดในเรื่องของกรรมไม่จำเป็นต้องเป็นในชาตินี้ชาติเดียวนะ ชาติในอดีตมันก็ให้ผลเหมือนกัน การที่เราเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เราก็เอามาปรับใช้กับตัวเองโดยการไม่ละเมิดศีล 5 เท่านั้นเอง”

(คุณตาอรุณ สาครวาสรี)

“เราเชื่อเรื่องกรรมเราก็ใช้ชีวิตเราไปเรื่อย ๆ ไม่ทำบาปทำกรรมอะไร เมื่อแต่ก่อนก็อยู่บ้านนอก ตกผักตบปลาถิ่น ช้อนกุ้ง ช้อนหอย งมหอยกิน อยู่อย่างนี้เราไม่ต้องทำอะไรเขาหาให้กิน เรื่องโชคชะตาก็มีจริง คนทำดีก็ได้ดี คนทำชั่วก็รับเคราะห์ไป ชีวิตที่เป็นอยู่ตอนนี้ก็เป็นไปเพราะกฎแห่งกรรม ก็รับกรรมทำอะไรไว้ก็รับมัน เมื่อก่อนตกผักตบปลาถิ่นก็ทำบาปทำกรรมไว้ เอาชีวิตเขามาเลี้ยงชีวิตเรา กรรมมันทำให้ลดน้อยลงได้ถ้าเราทำบุญแล้วก็ไม่ไปสร้างกรรม สร้างเวรเพิ่ม อยู่ที่นี่มันไม่มีพันธะผูกพัน ที่มีลูกมีผัวเมียห่วงลูกห่วงผัว ตัวเราคนเดียวก็ของเราไม่มีใครมาสนใจ ร่างเราก็มอบให้กับโรงพยาบาล เราก็ได้บุญ อนาคตก็ไม่อยากได้อะไรแล้ว ทุกวันนี้ไม่ใช่ไม่อยากอยู่นะอยากตายจะตายไป เปื่อไม่อยากได้ใครดีอะไรเลย”

(คุณยายพเยาว์ แก้วปิ่นปัก)

“ยายเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมนะ คนเราหนีกรรมไม่พ้นนะ คือชาติก่อนเราทำอะไรไว้ แล้วชาตินี้ผ่านมาเราสร้างบาปอะไรมา ชาติก่อนถ้ามันหนักมากนะ ถ้าชาตินี้เราไม่ทำความดีมันก็คงจะ

แย้เข้าไปอีก คนเรานั้นมีทั้งบาปทั้งบุญ”

(คุณยายสมจิตร สุทธิโรจน์)

นอกจากนี้ความเชื่อเรื่องกรรมของผู้สูงอายุยังสอดคล้องกับคำกล่าวของเดอรัคม์ ที่ว่าความเชื่อมีองค์ประกอบสองส่วน ส่วนหนึ่งคือ ความสามารถของจิตสำนึกที่จะประกอบสร้างความเป็นจริงบางอย่าง องค์ประกอบอีกอย่างหนึ่งคือ สิ่งที่ถูกเชื่อ (กรรม) หรืออีกนัยหนึ่งคือความเป็นจริงที่จิตสร้างขึ้นมานั่นเอง

วิทยา ศักยภินันท์ (2553 : 3) กล่าวว่า กรรมทางสังคมก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมตามมาเสมอ ทั้งต่อสิ่งแวดล้อม ชีวิตมนุษย์ และความเป็นมนุษย์ที่เป็นคุณค่าภายใน จะเป็นผลเชิงลบหรือบวกย่อมขึ้นกับค่านิยมหรือจิตสำนึกทางสังคมซึ่งเป็นที่มาของการกระทำ และยังคงกล่าวอีกว่าหลักกรรมเป็นหลักมนุษยนิยม อาชีพในสังคมสัมพันธ์กับการทำกรรม การเปลี่ยนจากปริมาณไปเป็นคุณภาพของผลกรรม และความสำคัญของปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดกรรมของสังคม จะเห็นได้ว่าวิทยา ศักยภินันท์จะมองเรื่องของกรรมในภาพกว้าง คือมองไปถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในสังคมก่อน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการที่จะทำกรรมโดยไม่กระทบต่อสังคมหรือกระทบต่อสังคมให้น้อยที่สุดนั้น สิ่งแรกคือต้องเริ่มต้นที่ตัวบุคคลก่อน ถึงแม้ว่ากรรมของบุคคลจะส่งผลต่อสังคมตามมาในภายหลังก็ตามแต่เมื่อเริ่มต้นที่ตัวบุคคล หรือบุคคลมีความสำนึกรับผิดชอบก่อน ผลกระทบที่ตามมาย่อมเบาบางหรืออาจไม่มีเลยก็เป็นได้

พาร์สันส์ ได้มองเห็นการเรียนรู้ระเบียบสังคมว่าเป็นประสบการณ์ที่จะดำเนินไปตลอดชีวิต เนื่องจากบรรทัดฐานและค่านิยมที่ปลูกฝังเข้าไปในตัวบุคคลมักจะมีลักษณะทั่วๆ ไป จึงไม่เป็นการเตรียมพร้อมให้สามารถเผชิญกับสถานการณ์ที่มีลักษณะเฉพาะเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ได้ การเรียนรู้ระเบียบสังคมจึงจะต้องได้รับเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลาในวัฏจักรของชีวิต ด้วยประสบการณ์ที่มีลักษณะเฉพาะจำนวนหนึ่งๆ ทั้งๆ ที่มีความจำเป็นต้องมีสิ่งดังกล่าวในช่วงท้ายของชีวิต บรรทัดฐานและค่านิยมต่างๆ ที่ได้เคยเรียนรู้ในสมัยเป็นเด็ก ก็มักจะมีความยั่งยืนและด้วยการค่อยๆ เสริมเพิ่มเข้ามา ก็จะกลายเป็นพลังอยู่ชั่วชีวิต เหมือนกับผู้สูงอายุที่มีความเชื่อเรื่องกรรมที่แม้ว่าความเชื่อนี้จะถูกสั่งสมมาตั้งแต่วัยเด็ก แต่ก็ยังไม่อาจเข้าใจหรือเพียงพอในการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ หากแต่ต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและไม่มีวันจบสิ้น

พาร์สันส์ถือว่า “ผู้กระทำมักจะเป็นผู้รับโดยดุษฎี” ซึ่งสอดคล้องกับผู้สูงอายุที่เชื่อว่าต้องรับผลของกรรมโดยที่พวกเขาไม่อาจหลีกเลี่ยงหนีพ้นและต้องยอมจำนนที่รับผลของกรรม/ผลของการกระทำที่ตนเองได้ทำเอาไว้ไม่ว่าจะในชาตินี้หรืออดีตชาติ ดังคำกล่าวของผู้สูงอายุท่านนี้

“กฎแห่งกรรมที่แท้จริงมันก็คงเมื่อชาติก่อน ชาตินี้มันถึงมาสนองเรา นี่คือกฎแห่งกรรมตามความคิดของผม จะให้เราระวังยังไงมันก็ต้องเกิดนะ มันต้องเป็น ฉะนั้นเราก็ต้องยอมรับ เกิดก็เกิดไป จะเป็นอะไรก็เป็นไป ผมยอมรับได้”

(คุณตานพชัย วิเชียรโรจน์)

ในทัศนะของพาร์สันส์เขากล่าวว่า ระบบบุคลิกภาพเป็นผลพวงมาจากระบบสังคมและระบบวัฒนธรรม ที่ผ่านมาทางกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และจากการผ่านประสบการณ์ชีวิตของตนเอง เมื่อมองมาที่ผู้สูงอายุถึงวิถีการดำเนินชีวิตและการแสดงออกถึงตัวตนจะเห็นว่าผู้สูงอายุส่วนหนึ่งก็ได้รับหรือถูกปลูกฝังทัศนคติหรือความนึกคิดมาจากสังคมนั้นๆรวมทั้งวัฒนธรรมที่ตนอาศัยอยู่ และจากประสบการณ์ที่ตนพบเจอมารวมกันออกมาเป็นบุคลิกของแต่ละคนที่แตกต่างกัน แต่ในความแตกต่างก็ยังมีจุดร่วมกันอย่างหนึ่งคือการเป็นพุทธศาสนิกชนและการเชื่อในหลักกรรม

บทสรุป

จะเห็นได้ว่ากรรมหรือกฎแห่งกรรมเป็นกฎที่ควบคุมการคิด การกระทำของมนุษย์ที่สำคัญคือมนุษย์เป็นผู้สร้าง ผู้ควบคุม และผู้รับผลของกรรมนั้นๆ กล่าวได้ว่าความเชื่อถือทางศาสนานั้น ขึ้นอยู่กับศรัทธามากกว่าอย่างอื่น เพราะเป็นเรื่องของความสมัครใจของแต่ละบุคคล ฉะนั้นจึงถือได้ว่าความเชื่อถืออยู่เหนือศรัทธามากกว่าความเห็นแจ้งประจักษ์ ดังนั้น ความเชื่อถือทางศาสนาขึ้นอยู่กับความศรัทธาของผู้นับถือ ซึ่งการนับถือจะมั่นคงเพียงไรหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับบทบาททางศาสนา เช่น คำสอน ศาสนิก สวาก และองค์ประกอบอื่นๆของศาสนา แต่จะอย่างไรก็ตามความเชื่อถือศาสนาส่วนมากจะขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นสำคัญ ในที่นี้ความเชื่อ ความเข้าใจรวมถึงการรับรู้เรื่องหลักกรรมของผู้สูงอายุนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการรับรู้ทางสังคมวัฒนธรรมที่แวดล้อมตนอยู่ เช่น ความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนาที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากบรรพบุรุษเรื่อยมา พื้นฐานครอบครัว และวิถีชีวิตที่แตกต่างกันนำมาสู่การอธิบายหรือเข้าใจในชีวิตที่แตกต่างกันด้วย ผู้วิจัยพบว่ามีความหลากหลายในทัศนะต่อชีวิตและรูปแบบการใช้ชีวิตส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อและการให้คุณค่าในเรื่องอิทธิพลความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และแม้ว่าแม้ว่าหลักคำสอนเรื่องกรรมหากมองดูอย่างผิวเผินจะเหมือนว่าเป็นหลักธรรมที่ล้าสมัยหรือเป็นสิ่งที่ไม่อาจสัมผัสได้ แต่หากมองลึกเข้าไปหลักกรรมกลับเป็นหลักธรรมที่ยังคงความทันสมัยอยู่ไม่น้อย เพราะสามารถอธิบายเหตุการณ์ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี และถือว่าการกระทำทุกอย่างในชีวิตประจำวันล้วนเกี่ยวข้องกับหลักกรรมทั้งสิ้น หากเข้าใจและรู้จักนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้นั้นย่อมส่งผลดีทั้งต่อตนเองและสังคมที่แวดล้อมอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. ควรมีการศึกษาในกลุ่มบุคคลที่ต่างออกไป เช่น กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มวัยทำงาน ที่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ ถึงความสัมพันธ์กันของแนวคิดทางศาสนาต่อวิถีชีวิตสมัยใหม่
2. ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์กันระหว่างความเชื่อทางศาสนากับกระแสโลกาภิวัตน์ว่ามีจุดร่วมหรือจุดต่างกันในด้านใดบ้าง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคม รวมทั้งพัฒนาจิตใจ

ของคนในสังคมในภาวะที่สังคมมีการแข่งขันกันมากขึ้น

3. ควรมีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม ในประเด็นที่ต่างออกไป เช่น ศาสนา ศาสนาคริสต์ หรือศาสนาอิสลาม ความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในสังคมที่ส่วนใหญ่มีพื้นฐานความคิดหรือมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นพระพุทธศาสนา เป็นต้น

4. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณควบคู่ไปกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ผลการวิจัยมีการบูรณาการกันทั้งทางด้านวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่กว้างและลึกขึ้น

5. การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตการวิจัยเฉพาะพื้นที่ ดังนั้นจึงควรทำวิจัยในพื้นที่ที่หลากหลายและกว้างขึ้น เพื่อจะได้นำมาศึกษาและเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของอิทธิพลความเชื่อเรื่องกรรมให้มีความลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรมีการให้หลักปฏิบัติที่ถูกต้องในเรื่องของหลักกรรม และความเชื่อเรื่องกรรมที่ถูกต้อง เพราะจะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตไปในครรลองที่ดีต่อไป

2. ในการหาข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยต้องใช้ความพยายามในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพราะผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางรายอาจพูดจาวกวน ดังนั้นผู้วิจัยอาจต้องทำความเข้าใจในข้อมูลและมีทัศนคติที่ดีในเรื่องที่ทำการวิจัย เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความถูกต้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ทำการศึกษ

เอกสารอ้างอิง

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. 2548. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พินิจ รัตนกุล. 2547. สวดมนต์ สมาธิ วิปัสสนา รักษาโรคได้. กรุงเทพฯ : เพชรรุ่งการพิมพ์.

วิทยา ศักยาภินันท์. 2549. กรรมของสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาและปรัชญามาร์กซ์.

กรุงเทพฯ : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2543. พุทธสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.

สุนทรีย์ ท. ชัยสัมฤทธิ์โชค. 2550. "ความเข้าใจเรื่องหลักกรรมกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านยาและสุขภาพ". วารสารพุทธศาสนศึกษา (กันยายน-ธันวาคม) : 49-64.

อคิน รพีพัฒน์. 2551. วัฒนธรรมคือความหมาย: ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ.

กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

วารสารวิทยบริการ
ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๕๔

อิทธิพลของความเชื่อเรื่องกรรมฯ
สุทัสศรี สายรวมญาติ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวสุทัสศรี สายรวมญาติ
วัน เดือน ปีเกิด	เกิดเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2528
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
ประวัติการศึกษา	ระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศาสนศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล ในปีการศึกษา 2550 เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรสังคมวิทยา มหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2551
ที่อยู่ปัจจุบัน	100/3 หมู่ 8 ต.แหลมบัว อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม 73120 Tel. 081-941-5110 E-Mail : mamai112@hotmail.com
